

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Thesaurus Eloquentiae Sacrae Et Profanae, Saluti & incolumitati Rerumpublicarum utilissimae

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Regia eloquentiæ candidati, atque clientes attecipient ingenio, quia
persuasionis opus, seu finem difficilimum, ac nobilissimum spectant.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

quum argutias, tum acumina commendavit, atque usurpavit. At quoties cavent, quoties monent, quoties inculcant Orationem hanc parcè frequentandam esse, non immodicè infarciendam; distinguendam, non opprimendam; illuminandam, non obscurandam. Quid? omnes dicendi magistri quotquot in hodiernum usque diem vixerunt, an non hoc idem præceptum, decretumque semper observarunt, explicarunt, tradiderunt? Hæc ad hujus disputationis exuperantiam; etsi ad rem quam potissimè urgeo, qui non Latino sermone, stylove patrocinoꝝ, sed germanæ eloquentiæ corruptelas, quacunque in lingua contingant, exagito, minimè necessaria.

*Regia eloquentia candidati, atque clientes at-
tecellunt ingenio, quia persuasionis opus,
seu finem difficillimum, ac no-
bilissimum spe-
ctant.*

153 **E** Reptâ jam Adversariis meis extant
multiplici capite ingenii palmâ,
reliquum est, Auditores, ut hanc ipsam veram
eloquentiæ asseclis Oratoribus, quâ sacris,
quâ profanis solidè asseramus. Atque ut ill-
dem vestigiis, quibus sollertiæ principatum
ambitione affectantes in fugam paulo ante
conjecimus, insistamus: quem primò sibi
finem, aut opus Tullianæ dicendi formæ, hoc
est, incorruptæ, fori, templorumque domina
alumni

alumni Oratores præstitunt? omnium diffi-
 cillimum, ac splendidissimum, ad animos
 scilicet persuasione molliendos atque expu-
 gnandos aptè dicere. Quàm enim arduum,
 quàm eximium est, hominem acerrimè repu-
 gnantem nutu rapere, quò velis; ad iram ac-
 cendere; mox flectere ad misericordiam? spem
 ejus desperatione incidere, audaciam timore
 compescere, odium amore commutare, reci-
 procos cupiditatum fluctus sistere, ac movere?
 Quantum laboris, quanta seges gloriæ est,
 stabile pectus in utramque partem versare;
 nunc gaudio, nunc mœrore alternare, æstu-
 antes mentis procellas tranquillare, tran-
 quillam malaciam perturbare, perturbatam
 componere? Quanta contentionis, quanta
 laudis, remissos, inertes, stupidosque viros
 inflammare dicendo, præfervidos & præci-
 pites sustinere? Quàm durum, simulque
 præclarum, habenas tenere populorum, con-
 silia altis infixæ præcordiis extirpare? mores
 naturæ prorsus agnatos ab imis fibris extra-
 here? opiniones diuturnâ pervicaciâ agglu-
 tinatas rationum cuneis divellere? liberrimâ
 illam voluntatem, quæ neque auro, neque
 ferro, si se tueri velit, obvia est, ad liberam
 sui deditonem non arietibus, nec catapultis,
 sed orationis impressione; non ex mobilibus
 turribus, sed de rostris, & pulpitis; non stri-
 ctis, intentatisq; mucronibus, sed stylo com-
 pellere, momentis rationum adducere, volun-
 tatiis catenis pertrahere?

§ 4. Verùm hæc ipsa animi persuasionem de-
 bellandi

bellandi asperitas, & decus quantum præter
 rea augetur, si in homine præter infortes, in-
 fanosque naturæ tumultus virtuti oblectan-
 tes, externas quoque Mundi hujus illecebras,
 sociorum flagitiosa exempla, facinorum op-
 portunitates, sexcentos vitiorum seopulos
 honestæ vitæ impetum vehementissimè re-
 tardantes adjungamus? quid si Dæmonum
 effratam tyrannidem, vim incredibilem,
 exercitam nequitiam, dolos, insidias, summum
 in homines odium, infinitum eorundem in
 suo regno, hoc est, in durissimâ servitute reti-
 nendorum studium, & contentionem adde-
 mus? Et quos jam humeros, licet gigantes
 tam immane persuadendi onus adversus eos
 tantosque hostes non frangat? Porro quum
 sacris in Concionibus idem sæpe sit Auditor,
 & Judex, & Reus; quàm erit salebrosam, ho-
 mines suorum criminum judices, non ad
 pœnas de aliis, quod longè proclivius est, ex-
 petendas incendere; sed in seipsos, tanquam
 in fontes plectendo incitare; in suorum ani-
 madversionem scelerum adigere; sui perditè
 amantes in sui infensos hostes sanctissimè
 traducere? Sed est adhuc aliquid longè ope-
 rosius in hac persuadendi provinciâ, longèque
 etiam admirabilius. Nam hætenus explicatæ
 difficultates unum tantum hominem, ut facile
 observastis, prudentissimi Patres, obsident.
 Jam si unum dumtaxat hominem de propriâ
 dejectum sententiâ in sui potestatem dicendo
 redigere tanta molis est: cogitate vos modò,
 viri sapientissimi, Concionatorem non cum

uno solum unius ingenii homine, sed cum tot agminibus, cum tam conferta virorum, ac feminarum turba, cum integro populo, effraeni, impotenti, sine capite, tam diverso, tam vario, factioso, atque precipiti indictum habere certamen. Aspicite lubricam illam, versatilemque multitudinis excetram, quam facer **A** Orator subigere debet pugnando; illam, quæ verbis obfessa, semper, quæ elabatur, invenies; illam, quæ nunquam dimicanti cedit; illam, quæ cadit omnino nunquam, vel si cadit, etiã prostrata impavido adhuc ore præliatur.

155. Quum igitur persuadendi munus tam præstabile sit, atque arduum, videant jam Adversarii, quàm amplum ingenii acuti, multiplicis, subiti, atque celerrimi theatrum palmares Oratores, hoc est, nostri, qui cum tot egregiis maximisque difficultatibus gloriose luctantur, easdem strenuè perumpunt, imperioque animorum per summum conatum fortissimè potiuntur, undique patefaciant, Certè qui ingentia pilarum saxa, subjectis palangis **A** moliantur; vel qui porrectum marmorea pyramidis, aut columnæ scapum trochleis in **B** altum tollunt, rectumque constituunt; eo suã in arte ingeniosiores putantur, quo moles illa, quam versant, & gravior, & major est. At nostri Oratores, quum molem omnium maximam, atque gravissimam, averfam nempe, vel alienam Auditoris mentem, atque sententiam, quò lubet, auferant, atque trajiciant: quum **C** voluntatem, refractariam illam sæpe belluam, & contumacem, quam nullæ minæ, si jus suum propu-

propugnare velit, expugnant; nullæ blandi-
Dtia delinunt, aut cecurant; nulla Regum po-
 tentia domat, nullus scyentis exercitus ter-
 ror consternat; nulla tormentorum carnifici-
 na vincit; quam demum solus Deus, quum ei
 placet, nutu suo temperat; sed mortalium ne-
 mo, nemo profus sternit, aut labefactat; ipsi
Etamen argumentorum fuculis in omnem par-
 tem admirabiliter moveant, ac vertant: quam
 illustrem sibi ingeniū lauream decerpunt?
 quàm amplam de subactis non corporibus,
Fsed animis orationem, justumque triumphum
 mereantur?

156. Sed nescio quid insuper magis mirifi-
 cum machinatorum omnium ingeniosissimus
 Archimedes artificiose molimine aggressus
 est, & perfecit. * Quanti enim sudoris est, in-
 gentem classem urbi imminentem, atque jam
 excidium, vastitatemque importantem sub-
Amovere, dissipare, detergere? Quanto impo-
 ditius est, multam rostratarum navium vim
 toti jam Oceano fræna, venis incassum fre-
Bmentibus, decumanisque fluctibus frustra ob-
 nitentibus, injicientem arcere longius, quàm
 immota lapidum pondera machinamento tra-
 here? Infitatâ penè triremium, & quinquerem-
 ium copiam Syracusis Marcellus Imperator
 admoverat. Urbem fortissimo milite concen-
 tius oppugnabat, bellicisque tormentis quàm
 validissimè arierabat. Hinc sagittarii peritissi-
Cmi, illinc funditores exercitatissimi vis-
 quemquam sine vulnere in muri coronâ pa-
 tiebantur.

Livius Dec. 3. lib. 4.

tiebantur hærere. Naves agitatae remis, con-
 tabulatas turres omni militari instrumento **E**
 refertas quaticendis mœnibus advehebant. Jã
 adversus hunc navalem apparatus tam ma-
 gnum, tamque formidandum quid præsidiij
 speculator illi Cæli, siderumque excogitavit? **F**
 Suspiciate Auditores inventoris solertissimi a-
 cerrimum ingenium. Pro muris varia ma-
 gnitudinis tormenta disponit Archimedes,
 tum in eas, quæ procul erant, naves saxa in-
 genti pondere ejaculatur; in proras verò pro-
 piores ferreas manus firmæ catenæ alligatas,
 tollenonibusque suspensas demittit; deinde **G**
 gravi plumbi libramento ex adversa parte ad
 solum illico recellente, in altum rapit; mox u- **H**
 namquamque navium in puppim statuit, actu-
 tumque remissam undis affligit, atque immer-
 git. *a* Neque contentus aquis obruere, quò et-
 iam flammis absumeret, concavis speculis in
 summa murorum crepidine defixis, Solis ra- **I**
 dios certam ad metam omnes ita coegit, at-
 que retorfit, ut cunctas naves nullo fere nego-
 tio penitus inflammarit. Neque alio sanè arti-
 ficio Proclus insignis Mathematicus, quò sus-
 pensis æneis speculis, si Zonaræ credimus à
 Constantinopolitanis muris ignem radijs ac-
 census, fulminis instar, in adversam hostium **L**
 classem intorsit; classem unà cum classarijs re-
 pentè exussit, urbèq; obsidione liberavit. Quin
 non tantum pice oblitas naves Archimedes,
 & Proclus *b* extemplo cremarunt; sed vel
 I ahe-

a Rodiginus lib. 15. cap. 13.

b Galenus lib. 3. de temp. cap. 2.

Lahenas etiam, & chalybe obductas moles,
quæcunque incurrerent, liquare docuerunt.

157 Nunc porro fignite, Auditores, imò re-
verâ oculis, ac mente lustrate pervicacem vo-

Aluntatis renixum, tanquam rostratam navem,
imò non unam navem, sed totidem planè o-

Bnerarias, armatasque triremes, quot Audito-
res adversa sententiâ obarati, classis omnino
ingens, integer saepe populus, totaque con-
cio, pulpitem circumstant, in multarum cu-
piditatum veluti mari fluctuantes contempla-

Cferta multitudinis manus impetit? quoties

Dstipatavirorum, feminarumque agmina divi-
narum legum muros arietant? quoties con-
victorum telis virtutis propugnatores feri-
unt? quoties iniquæ obstinationis fundis, ac
lapidatione justitiæ repagula quatiunt? quo-
ties turres, morum dissolutione mobiles qui-
dem, at scelerum multiplici contignatione
præaltas, omni pudori, & sanctimoniam ever-
tendæ nequiter admovent? Quæ igitur erit

E illa vis tam potens, quæ brachia tam laceito-
sa, quæ propugnacula adeo munita, ut tantam
tamque furiosam impressionem non dico, re-
tundere, sed perferre possint? At in tam extre-
mo dedendæ urbis periculo, hoc est, in causis
æquissimæ adversus contumaces homines de-
sperato ferme patrocinio, enimverò Tullianæ
ingenium eloquentiæ, Auditores, sese in sug-
gestum tanquam in mœnia improvisò effert;

Figillimè positos, argumentorum missilia eja-
cula-

culatur; illinc amplificationis tollentem tot
catenas, ferreosque uncos, quot rationibus
vincitur, spargentem, ab ore suo in Audito-
rum aures, ceu in proras demittit? tum evul-
so errore, mentem ineluctabili perluafionis
vortice statim rapit, ac mergit. Et poterit hu-
ic ingenioso Oratoris facinori ingenium ul-
lum aequale reperiri?

158. Quod si qui capitones ex ære fusi, aut
ex chalybe facti, duratique honestatem per-
gant contemnere: hic Oratorum divinus Ar-
chimedes, tot siderum speculator, quot stella-
tis enthymematis dicendi characterem distin-
guit, Orationem suam illico in nitidum, con-
cavumque speculum fingit, atque in suggestu
collocat: tum ex eloquentiæ Sole rationum,
morum, atque affectuum radios emicantes
excipit; exceptos recta omnes in unum per-
suafionis punctum ita dirigit, ut Auditores u-
niversos, licet ferrei sint, tandem leniat, li-
quet, incendat, suæque sententiæ agglutina-
tos urendo ferruminet. Vultis unum, quod
sexcentorum instar sit, memorandum exem-
plum paulo accuratius recensere? Ita opinor.
C. Caesar Q. Ligario, quod eum in hostium ca-
stris contra se militasse haberet comperit, in-
fensus, rerum tandem potitus, injuriæ ulciscen-
dæ animum adeo obfirmarat, iraque percitus
vindictam tam implacabilem meditabatur,
ut nullâ ratione ad commiserationem flecti,
aut inclinari posse videretur. Non Ligarij
ipfius supplices voces, non calamitosa fortu-

L 2

na,

* *Plutarchus in Cicerone,*

na, non luctus, non lacrymæ furentem Dictatorem poterant delinire. Omnem Rei excusationem repudiabat, defensionem omnem averfabatur. Obtestabantur amici: at frustra. Rogabant affines, & consanguinei; sed inani operâ. Immobili proorsus obstinatione fontis multandi pectus sibi obriguissè gestu, voce, oculis, vultuque præ se ferebat. Diceres ipsum Cæsarem duriozem chalybe, & quovis solidiorem adamante evasisse. * Verum si huic ferro, & chalybi suas faces Ciceroniana eloquentia subijciat, quàm de subito, quàm prodigialiter illum molliet, ac perdomabit? Adeste præsto animis. En M. Tullius, admirabilis ille Oratorum omnium Archimedes, Ligarij causam, & patrocinium suscipit, atque ad audiendum C. Cæsarem invitat. Cæsar, quod suum perdendi hominis consilium vel ipsis insculptum medullis nullâ arte, nullaque vi deleri, aut revocari posse existimaret, frustra quidem se invitari, quando Ligarium jam dudum ut improbum, suumque hostem damnasset, præfatus; officij tamen gratiâ, quò Ciceroni gratificaretur, se auditurum, ad amicos conversus, respondit. Ubi autem M. Tullius dicere orsus est, ubi in medium argumentorum deprompsit spicula; ubi suæ eloquentiæ machinamenta in aciem eduxit; tum enim verò Cæsaris constantem illum, fortemque vultum varijs paulatim obduci coloribus: animum simul diversis cieri motibus; mox æstuarè, alternisq; veluti procellis inquietari vidisses. Quid porro ubi Pharsalicam pugnam

Plutarchus in Cicerone,

gnam commemoravit Orator? quid ubi
confertas rationes in Tuberonem tam con-
tentè exoneravit? quid ubi hisce vocibus non
tam dixit, quàm tonuit? *Quid enim tuus,
Tubero, ille districtus in acie Pharsalicà gladi-
us agebat? cuius latus ille petebat? qui sensus
erat armorum tuorum? qua tua mens, oculi,
manus, ardor animi? quid cupiebas? quid op-
tabas?* Quid ubi tam acri, incensaque orati-
one Cæsaris pectus ex obliquo adortus est?
quid ubi obsecrando, laudando, demulcendo,
premendo, omnia sursum deorsumque misc-
re cœpit? an non illum flexit, vicitque, ac vel
invitum & reclamantem ignoscere Ligario
coegit? Tanta nimirum fuit dicentis vis, Au-
ditores, tantum robur, atque impetus, ut Cæ-
sar ipse paulo ante immoto rigidior marmo-
re, eo Orationis tonitru consternatus, atque
exanimatus, toto corpore, teste Plutarcho,
contremuerit, supplicesque libelli, quos ma-
nibus gerebat, repente ei exciderint, & tam
fortis, tantusque Imperator (O vim tuam in-
credibilem, inauditamque potentiam, M.
Tulli?) tot regnorum domitor, tot provin-
ciarum dominus, tot partis victorijs metuendus,
ab unius Ciceronis ingenio victus, ac
domitus, territusque ex ipsa, in qua conside-
bat, sellâ penè fuerit exturbatus. Scilicet M.
Tullius ex Orationis inflammatae speculo en-
thymematum fulmina, affectuum ardore vi-
brata, in animum adeo efferatum ita adegit,
ac torsit, ut inexpectato eum incendio
corripuerit, perusserit, liquefecerit, placatum

tumque Ligario omnino reddiderit.

159. Quis igitur è censu Tulliano Orator Tulliani Oratoris ingenium, quod persuadendi provinciam tam difficilem, tam gravem, tam impeditam, tam nobilem gloriose adeo, ac strenue perrumpit, pervadit, perlustrat, ac debellat, satis idoneis, amplisque præconiis exornet? quis summam illius vim, atque imperium non admiretur? quis à divina quadam sapientia hanc mentis præaltæ aciem delibatam non agnoscat, laudandoque rursum in Cælum non evehat? Verum quantumcunque Ciceronianus Orator emineat ingenio, hoc uno tamen minus est ingeniosus, quòd suæ laudem sollertiæ ne ipse quidem tam copiosâ eloquentiâ, diviteque Oratione satis eleganter, ac dignè eloqui potest.

A Tulliana eloquentia ad stipulatores ingenio meliores, quia Orationum instrumenta ad persuadendum accommodatissima fabricantur.

160. **V**erùm si nostri Oratores finem perdifficilem, præcellentemque, ex quo primam ingenij lucrantur prærogativam, intuentur; profectò ad hunc ipsùm finem adipiscendum non minus appositæ quoque Orationes, unde alteram ingenij lauream sibi decerpunt, pulchrè conformant. Si enim tria illa ad persuadendum instru-